

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

55-річчю
УЖГОРОДСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
П Р И С В Я Ч У Є Т Ь С Я

ПРОБЛЕМИ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

*Матеріали міжнародної наукової конференції
“Міжмовні та міжлітературні контакти:
теорія і практика”.
Україна, м. Ужгород, 25—26 вересня 2000 р.*

Ужгород
Видавництво “Закарпаття”
2000

<i>М. Д. Маринцавілі.</i> Французький компаратив зі сполучником <i>comme</i> при дієслові та його відповідники в українській та російській мовах	116
<i>О. Ф. Мигонлиць.</i> Занозищення в галузі ботанічної лексики українських закарпатських говірок	119
<i>О. М. Obrazisova.</i> Referential Content of Simple Sentences Containing collocations of non-coordinate objective and adverbial complements (in English, Ukrainian and Russian)	123
<i>О. Д. Пискач.</i> В'язки українських говірок Закарпаття з угорською і німецькою мовами (на матеріалі прислівників)	125
<i>З. В. Рожченко.</i> The comparative phonetics of Ukrainian and English. The Guide for native English speaker	129
<i>Г. В. Скляниченко.</i> Структура і семантика фразеологізмів англійської та української мов, до складу яких входить числовий компонент	138
<i>Н. В. Удаченко.</i> Наречне в системі средств качественной характеристики интенсивного глагольного действия (на матеріалі сучасної французької і російської художественної мови)	140
<i>М. П. Фабіан.</i> Внутрішньомовний аналіз етикетних іменників української, англійської та угорської мов	144
<i>A. Džambová.</i> Das Deutsche und das Slowakische Vokalsystem — eine konfrontative Analyse	147
<i>M. Kašová.</i> Die Ausdrucksmittel der Modalität im Deutschen, Slowakischen, Tschechischen und Russischen	151
<i>M. Prětkova.</i> Referring to indefinite pronouns in English: native speakers vs. slovak speakers of English	155
<i>Е. Й. Есеюва.</i> Фонетико-графічна передача деяких англійських дифтонгів засобами української мови (на матеріалі англіцизмів)	160
<i>І. Й. Калинич.</i> Термінологія та багатомове інформаційне суспільство.	164
<i>Т. Н. Почепецкая.</i> Незаконченное высказывание: функциональные и семантические аспекты.	168
<i>Л. В. Рогач.</i> Семантичний простір лінгвістичних термінів української та англійської мов.	172
<i>M. Bilá.</i> Known pronunciation problems of Slovak speakers of English.	175
<i>I. Cimernanová.</i> Word-formation.	178
<i>M. Ferenčík.</i> Dividing the universe of discourse.	183
<i>A. Kačmárová.</i> Contrastive analysis of a category of case in English and Russian.	189
<i>Eva Pavlíčková.</i> Political Correctness in the English Language.	193
<i>Elena Sido.</i> Influence of Legal Knowledge on the Storage of Semantic Information about Ambiguous Words in Mind.	198
<i>J. Stašková.</i> On the category of verbal aspect in English (Compared with the Situation in Slovak).	202

Зіставний та когнітивний аспекти сучасної літератури

<i>О. П. Воробйова.</i> Когнітивний аспект зіставної семантики художнього тексту	208
<i>М. Г. Бочко, М. О. Воронч.</i> Тема України в повісті У. Караткевича “У снягах драмеа вясна”	211
<i>С. В. Гладь.</i> Семантико-когнітивний аспект емотивності англійської художньої мови	216
<i>В. В. Митрошинченко.</i> Специфіка дискурсу “протекст – метатекст” у різноструктурних мовах (на матеріалі англійської та французької україністики)	219
<i>О. О. Мушкетіані.</i> Теорія міжлітературної взаємодії на матеріалі грузинського та українського романізму	222
<i>Г. І. Шевченко.</i> Проблема читача як проблема компаративістики за працями раннього О. І. Білецького	228
<i>О. О. Семелень.</i> Взаємодія систем поетичних ідіолектів у сфері перекладу (Й. С. Махар — Є. Маланок)	232

<i>O. A. Смоголь</i> . Українська компаративістика та теорія міждіалогічності в мові: до питання зміни гносеологічної парадигми	236
<i>L. I. Belehova</i> . The concept of "life" in the image space of American poetry	241
<i>O. B. Кішко</i> . Мовна реалізація поняття "насилля" в англійській та українській мовах.	245
<i>O. Ф. Мочар</i> . Локальна специфікація як об'єкт контрастивного аналізу (на матеріалі художнього тексту)	250
<i>S. Čajková</i> . Understanding of reality through literature (description of a course designed to develop critical thinking of English language students).	253
<i>J. Kušnir</i> . Language and Meaning in Donald Barthelme's Novel "The Dead Father".	256
<i>D. Petrusová</i> . Die semantisch - strukturelle Textanalyse in der Novelle König Ödipus von Franz Fühmann.	259

Принципи міжмовних і міждіалогічних студій у лінгводидактичному плані

<i>E. F. Гашиш</i> . Комунікативні тактики як основа вивчення міжмовних контактів: до постановки проблеми	268
<i>C. A. Івасюк</i> . До питання про застосування порівняльних методик у лінгводидактиці	272
<i>O. Хома</i> . Вивчення української мови як державної в умовах педучилища	275
<i>J. Baňasová</i> . Textlinguistic und Fremdsprachenunterricht	278
<i>K. Fedáková</i> . Zu einigen aspekten der Testproblematik und ihren Auswirkungen auf den Fremdsprachenunterricht	281
<i>J. Greňová</i> . Zu einigen aspekten Zeitgenössischen Landeskundeunterrichts	284
<i>S. Tomášiková</i> . Zu einigen Ausgewählten Problemen des Lexikologieunterrichts an der Prešover Universität	288
<i>P. Zubal</i> . Einige Thesen zur Literatursoziologie	291
<i>Andrea Antošová</i> . Culture Studies and Interculturalism in Teaching English as a Foreign Language.	293
<i>N. Polláková</i> . Some remarks on English textbooks used at the department of British and American studies.	296
<i>R. Rafajlovičová</i> . Testing grammatical competence.	299
<i>A. Ríthlová</i> . Literature in the efl classroom.	303
<i>Z. Straková</i> . Enhancing the learning and wider education through the use of textbooks.	307
<i>M. Tkáčiková</i> . Analysis of second language text.	309
<i>S. Tomaščíková</i> . Comparative analysis of television news discourse (approaches and methods).	312

6. **MacKay, Donald G.** (1983:38-53) "Prescriptive Grammar and the Pronoun Problem". In Barrie Thorne, Cherie Kramarae and Nancy Henley (eds) *Language, Gender and Society*. Rowley, Mass.: Newbury House.

7. **Martyna, Wendy** (1983:25-37) "Beyond the he/man approach: the case for non-sexist language". In Barrie Thorne, Cherie Kramarae and Nancy Henley (eds) *Language, Gender and Society*. Rowley, Mass.: Newbury House.

8. **Miller, C. and Swift, K.** (1995) *The Handbook of Non-Sexist Writing for Writers, Editors and Speakers*. The Woman Press, Ltd.

9. **Odlin Terence.** (1990) *Language Transfer: Cross-linguistic influence in language learning*. CUP.

10. **Quirk, R.** (1995) *Grammatical and Lexical Variance in English*. Longman.

11. **Sunderland, J.** (1994) (eds) *Exploring Gender: Questions and Implications for English Language Education*. Prentice Hall.

12. **Vachek, J.** (1964) "Notes on Gender in Modern English". In *Sbornik prací filosofické fakulty Brněnské university A 12*. Brno. 180-194.

ФОНЕТИКО-ГРАФІЧНА ПЕРЕДАЧА ДЕЯКИХ АНГЛІЙСЬКИХ ДИФТОНГІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (на матеріалі англіцизмів)

Е. Й. ЕСЕНОВА

Ужгородський державний університет

Запозичення слів з однієї мови в іншу – це неминучий наслідок усного та письмового спілкування представників різних народів. Іншомовні слова у чужому мовному середовищі змінюються, їхня вимова та написання перебудовуються, наближаючись до фонетики та графіки мови-одержувача. Це явище пояснюється тим, що фонетичні та графічні системи двох мов, що контактують у процесі запозичення, характеризуються індивідуальністю, що притаманна тільки цим двом мовам.

Суть фонетичної асиміляції полягає у тому, що запозичення змінюють свій фонетичний вигляд у відповідності з нормами вимови мови-реципієнта (мови-одержувача). При цьому відбувається "звукове та акцентне уподібнення запозичень словам мови-реципієнта" [Комлев, 32]. З фонетичною адаптацією (асиміляцією) слова нерозривно пов'язана його графічна та орфографічна адаптація. Перша полягає у "передачі графічного вигляду слова за допомогою графічних засобів мови-реципієнта" [Гринев, 119]. Суттю другої є пристосування запозичень до орфографічних норм мови-реципієнта.

Передача англійських дифтонгів графічними засобами української мови викликає певні труднощі. Це насамперед зумовлено тим, що у системі українського вокалізму дифтонгів як самостійних фонем немає. Щоб знайти фонологічне виправдання для того чи іншого способу передачі англійського дифтонга засобами української графічної системи, потрібно провести фонетичний аналіз складових елементів дифтонга та порівняти його з аналізом українських голосних.

Передача першого елемента англійських дифтонгів не викликає серйозних труднощів. Крім того, вона знаходить певне фонологічне виправдання, оскільки перша складова дифтонга має ряд спільних рис з однією з українських голосних фонем. Складності, як правило, пов'язані з передачею другого елемента дифтонга. Саме тому зручніше класифікувати англійські дифтонги за другим елементом. У першу групу входять дифтонги з другим елементом [i]: [ei], [ai], [ɔi]; у другу групу – дифтонги з другим елементом [u]: [au], [ɔu]; до третьої групи належать дифтонги з другим елементом [ə]: [iə], [eə], [uə].

Дифтони першої групи здебільшого передаються двома способами:

а) передача другого елемента українською літерою Й, що позначає гук нескладове [i]:

file [fai] – файл, *pager* ['peidʒə] – пейджер, *broiler* ['brɔilə] – бройлер;

б) передача усього дифтонга однією літерою:

stator [steitə] – статор, *drain* [drein] – дрена, *calculator* [kælkjuleitə] – калькулятор.

Для передачі дифтонгів другої групи використовують в основному теж два способи: а) передачу другого елемента дифтонга українською літерою У; це призводить до того, що кожний елемент дифтонга передається окремо, тому в українській передачі утворюється зайвий склад, а це, у свою чергу, порушує односкладовість англійського дифтонга:

scout [skaut] – скаут, *promoter* [prə'moutə] – промоутер, *show* [ʃəu] – шоу, *out* [aut] – аут;

б) передачу дифтонга лише однією літерою, яка відображає перший елемент дифтонга, а другий елемент при цьому ігнорується:

donor ['dɒnə] – донор, *motel* [mɔ'tel] – мотель, *poster* ['pɔstə] – постер.

Передача дифтонгів третьої групи ускладнюється тим, що у системі голосних фонем української мови немає звука, подібного до англійського [ə], який є другим елементом дифтонгів цієї групи. Тому другий елемент передається транслітерацією R, яка входить у графічне зображення дифтонгів третьої групи:

peer [piə] – пер, *air-lift* ['eəlift] – ерліфт, *shop-tour* ['ʃɒptʊə] – шоп-тур.

Другий елемент дифтонгів цієї групи можна було б передати за допомогою українських літер А та Е. До певної міри така передача була б фонологічно виправданою, але у цьому випадку наголос падав би на другий голосний, що призвело би до спотворення англійського слова. Тому використовувати другий голосний для передачі дифтонгів цієї групи нецільно.

У даній статті розглянемо докладніше особливості передачі дифтонгів першої групи. Англійська фонема [eɪ] складається з двох елементів. Перший елемент, так зване ядро дифтонга, за своєю артикуляцією дуже нагадує монофтонг [e], однак є більш відкритим. Другий елемент дифтонга нагадує монофтонг [i], але є значно ширшим від нього. За звучанням англійський звук [eɪ] нагадує українське сполучення [ей]. Дифтонг [eɪ] має різні варіанти графічного вираження в англійській мові, які, у свою чергу, мають близько двох десятків варіантів української передачі. Наведемо декілька прикладів:

a – a   *stator* ['steɪtə] – статор, *a – e*   *ale* [eɪl] – ель,
a – eɪ   *game* [geɪm] – гейм, *a – aɪ*   *blazer* ['bleɪzə] – блайзер,
a – я   *calculator* ['kælkjuleɪtə] – калькулятор, *ai – e*   *drain* [dreɪn]
дрена,
ai – eɪ   *cocktail* ['kɒkteɪl] – коктейль, *ai – яɪ*   *claims* [kleɪmz] –
кляймси,
ea – e   *beef-steak* ['bi:fsteɪk] – бйфштекс, *ea – eɪ*   *break* [breɪk]
брейк, *eigh – eɪ*   *bob-sleigh* ['bɒbsleɪ] – боб-слеї, *ay – eɪ*   *spray* [spreɪ] –
спрей.

На українську мову, як видно з наведених прикладів, дифтонг [eɪ] передається різними способами, але серед них переважають українські літери А, Е та сполучення ЕЙ. Передачу даної фонемі через українську А можна вважати наслідком транслітерації, але така передача не знаходить фонологічного виправдання. Передача дифтонга через літеру Е знаходить часткове виправдання, оскільки його перший елемент близький до українського [e], але передача дифтонга однією літерою не відображає таку суттєву особливість англійської фонетичної системи як наявність у ній дифтонгів.

Найбільш фонологічно коректною вважаємо передачу дифтонга [eɪ] за допомогою сполучення ЕЙ, оскільки при такій передачі не ігнорується дифтонгічний характер англійської фонемі. Українське дифтонгічне сполучення ЕЙ складається зі складоутворюючого Е та

нескладоутворюючого Й. Це цілком відповідає характеру англійського дифтонга, в якому складоутворюючим є перший елемент. До того ж, англійський звук [e] та український [e] є голосними переднього ряду. Отже, передача дифтонга [ei] повинна виглядати так:

a - eï grader ['greɪdə] - грейдер, ea - eï break-dance ['breɪkda:ns] - брейк-данс, ai - eï brainstorm ['breɪnstɔ:m] - брейншторм, ay - eï London clay ['lʌndŋkleɪ] - Лондон-клей.

Перший елемент другого дифтонга цієї групи - [ai] є неабіалізованим голосним переднього ряду низького підняття. Українська фонема [a], за допомогою якої можна було б передати першу частину цього дифтонга, належить до заднього ряду, однак обидві фонемі є голосними низького підняття. Другий елемент нагадує звук, близький до українського [i]. Велика кількість графічних виражень цього дифтонга призводить до того, що на українську мову він також передається різними способами. Зустрічаються також випадки транслітерації або такі способи передачі, які не можна вважати фонологічно виправданими:

ig - u bridle ['braɪdl] - брідель, y - i hydro-beads ['haɪdrəbi:dz] - гіробім, i - eï hidage ['haɪdɪʒ] - гейдедж, y - яï butterfly ['bʌtəflaɪ] - батерфляй.

Однак у більшості випадків дифтонг [ai] передається на українську мову сполученням літер АЙ. Цей спосіб передачі є фонологічно виправданим, оскільки ядро даного дифтонга є близьким до українського голосного [a], а другий елемент - до нескладового українського [i], який позначається літерою Й, тому сполучення АЙ не порушує однокладовості англійського дифтонга [ai]. Наведемо приклади правильної його передачі на українську мову:

i - ай digest ['daɪʒɪst] - дайджест, igh - ай high-life ['haɪlaɪf] - гай-лайф, y - ай byte [baɪt] - байт, ui - ай guide-rope ['gaɪdrəʊp] - гайдроп,

ie - ай die-hard ['daɪhɑ:d] - дайхардівець.

Останнім дифтонгом цієї групи є фонема [ɔi]. Перший елемент цього дифтонга є голосним заднього ряду низького підняття. Українська фонема [o] характеризується також належністю до заднього ряду, але є фонемою середнього підняття. Другий елемент дифтонга подібний до українського [i]. У переважній більшості випадків дифтонг [ɔi] передається на українську мову сполученням ОЙ. Перший елемент дифтонга та український голосний [o] мають спільні риси, хоча українська фонема є вужчою та має дифтонгоїдний характер. Саме цей спосіб передачі ми вважаємо фонологічно коректним і тому пропонуємо його для передачі дифтонга [ɔi] засобами української мови:

oi - ой boiler ['bɔɪlə] - бойлер, oy - ой joy-stick ['dʒɔɪstɪk] - джойстик.

Таким чином, як показує аналіз способів передачі англійських дифтонгів, незважаючи на різницю в інвентарі фонем англійської та української мов, передача англійських дифтонгів засобами української графіки можлива. Однак для цього слід зробити зіставлення фонематичних підсистем двох мов, що досліджуються. Тільки таким чином, на думку Р.П. Зорівчак, можна поставити правопис чужомовних слів на наукову основу [Зорівчак, 134].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гривев С.В. Терминологические заимствования (краткий обзор состояния вопроса) // Логте Д.С. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. — М.: Наука, 1982. — С. 108-135.
2. Зорівчак Р.П., Медвідь О.С., Теплий І.М., Бреславська О.С. Правопис слів іншомовного походження // Український правопис: так і ні: Обговорення нової редакції "Українського правопису". — К.: Рідна мова – Довіра, 1997. — С.133-138.
3. Комлев В.И. Фонетическое, орфографическое и морфологическое освоение французских заимствований в немецком языке. — Дисс. ... канд. филол. наук. — Л., 1973. — 220 с.

ТЕРМІНОЛОГІЯ ТА БАГАТОМОВНЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО

І. Й. КАЛИНИЧ

Ужгородський державний університет

За останні десятиліття термінологія як наука пройшла шлях від періоду міждисциплінарної галузі знань до сучасного її стану, що характеризується поняттям *knowledge engineering* – генерації та впровадження прикладних знань. Термінологія на сучасному етапі вважається сферою для комунікації, оскільки вона є суттєвою для функціонування всіх наук. Зараз переважна більшість письмової інформації призначена для професійного спілкування. І в цих документах терміни становлять від 30 до 80%. Термінологія стає основним засобом репрезентації фактів, ідей та інших одиниць наукової думки. Якість професійного спілкування значною мірою залежить від якості вживаної термінології, яка у такому випадку виступає фактором надійності та продуктивності комунікативного процесу.

Результатом прикладної термінологічної роботи високої якості є надійні, багатофункціональні, а часто і багатомовні термінографічні

дані, які є основним елементом інформаційних систем (*knowledge management systems*). Систематичний запис, збереження та обробка термінографічної інформації, так само як і подальшої інформації, яку можна додати до неї, і є "*knowledge engineering*". (Galinski, 1998, 2).

За останнє десятиліття ХХ століття розвинувся багатомовний термінологічний світовий ринок. Це – потужна індустрія, яка включає створення електронної продукції, де зібрано величезну кількість інформації майже на всіх мовах світу. Втім, зміни, які відбулися, не обмежуються лише мовними процесами. Вони відображають загальні глобальні тенденції.

1. У контексті розвитку передових інформаційних технологій та політичних змін у Європі останнє десятиліття можна охарактеризувати поняттям **глобалізації**. Глобальна конкуренція та глобальна кооперація – це дві протилежні сторони одного явища, яке можна об'єднати поняттям глобальної комунікації. У той самий час бурхливий розвиток науки й техніки взагалі та становлення нових галузей зокрема привів до зростання кількості інформації та потреби у її швидшій обробці. Звідси постає проблема ефективного спілкування. Весь обсяг спеціалізованої інформації за даними ЮНЕСКО подвоюється кожні 5 років (у деяких сферах кожні 15). Інформація вважається четвертим фактором продуктивності після власності, праці та капіталу. Кожна з розвинених мов світу має близько 50 млн. термінів, сюди не входять назви торгових марок, яких нараховується ще 100 млн., і все це не може не збільшувати ризик неточності та неоднозначності спілкування (Galinski, 1998, 2).

2. У контексті європейської інтеграції помітною стає тенденція до зростання міжкультурної та міжмовної свідомості, незважаючи на перевагу англійської мови як мови техніки, бізнесу, економіки, політики та культури. У деяких країнах зростає також усвідомлення того, що національна мова повинна повністю обслуговувати ці сфери. Це пов'язано не лише з конкуренцією англійській мові, але і з необхідністю доступу всіх етнічних та соціальних груп до найновішої інформації. Найновіші європейські проєкти в сфері термінології – **POINTER**, **INTERVAL** та ін., метою яких є задоволення зростаючих потреб багатомовного європейського ринку, розробляються для всіх 11 європейських мов і навіть для таких мов як каталонська. (**POINTER**, 1). Необхідність доступу до інформації на всіх мовах Європи підтримується європейським законодавством.

Приклад. Фірма Microsoft не випускає програмового забезпечення ісландською мовою, оскільки випуск 10 тис. копій (за кількістю потенційних ісландських споживачів) не окупить затрат, проте вона змушена випускати його датською як мовою однієї з країн Європейської співдружності згідно європейського законодавства (Wright, E-41).